

مؤلفه‌های انقلابی‌گری در قرآن و روایات

فاطمه بابایی خمارکی^۱

چکیده

این مقاله درصدد است به این سؤال پاسخ دهد که مؤلفه‌های انقلابی‌گری و انقلابی بودن و انقلابی ماندن از دیدگاه قرآن و روایات چگونه است زیرا تأکید رهبر انقلاب اسلامی ایران با استفاده از آیات و روایات مربوطه به صیانت از شور انقلابی و حفظ روحیه انقلابی و انقلابی عمل کردن و انقلابی‌گری بوده است.

مؤلفه‌های انقلابی‌گری از دیدگاه قرآن و روایات تقوی الهی، داشتن بصیرت و شجاعت و مبارزه با طاغوت و استقلال‌طلبی در بین انسان‌ها است که در بین همه ویژگی‌های انقلابی‌گری شاخصه‌ی بصیرت‌افزایی و داشتن تقوا در همه‌ی مراتب مهمترین جزء مؤلفه‌ها انقلابی است. هدف کلی از نگارش این مقاله بررسی مؤلفه‌های انقلابی‌گری از دیدگاه قرآن و روایات است و روش جمع‌آوری داده‌ها به شیوه اسنادی و کتابخانه‌ای است.

کلیدواژه‌ها: انسان، انقلاب، انقلاب‌گری، جامعه اسلامی

^۱. سطح دو، حوزه علمیه فاطمیه «سلام‌الله علیها»

مقدمه

انقلابی‌گری در همه انسان‌ها وجود دارد ولی شکوفایی و رشد آن منحصرأ متعلق به انسان‌های آزاده می‌باشد. در یک جامعه اگر انسان‌های آزاده باشند، مؤلفه‌های انقلابی‌گری شکل می‌گیرد. مؤلفه‌های انقلابی‌گری، داشتن بصیرت و تقوا و داشتن صراحت و شدت عمل در برابر دشمنان و شجاعت و ایثار می‌باشد. دلیل اینکه انقلابی بودن و مؤلفه‌های آن در سطح جامعه مهم و شرط زندگی انسان آزاده است. همین مهم است که باید روش‌های صحیح مؤلفه‌های انقلابی بودن را یاد بگیرند و برای داشتن جامعه‌ای ایده‌آل و مستقل با رجوع به آیات و روایات و داشتن روحیه‌ی انقلابی به سمت کمال و پیشرفت اهداف و آرمان انقلاب پیش بروند. در زمینه‌ی مؤلفه‌های انقلابی‌گری در آیات و روایات پژوهش‌های مختلفی انجام شده است از جمله آنها کتاب انقلاب اسلامی است که در بخشی از این کتاب به موضوع انقلاب اسلامی و مبانی آن و ارکان انقلاب پرداخته شده است اما در این پژوهش سعی شده انقلابی‌گری که یکی از ارکان‌های مهم برای زندگی مستقل و داشتن کشوری آزاد و حکومت ارمان‌گرا و دینی است ضروری‌ست که انسان‌ها مؤلفه‌های انقلابی بودن را فرا گیرند و در خود پرورش دهند و روحیه ایثار و شجاعت و تقوا را در نفس خود به اوج کمال برسانند تا بتواند انقلابی دینی مثل انقلاب اسلامی ایران بیافریند. حال این سؤال مطرح می‌شود که مؤلفه‌های انقلابی‌گری در آیات و روایات چیست؟ هدف از نگارش این پژوهش بررسی مؤلفه‌های انقلابی‌گری و فرق انقلابی‌نما و انقلابی بودن و نقش بصیرت و تقوا و استقلال‌طلبی و آثار آن است.

۱- انقلاب در منابع اسلامی

انقلاب در منابع اسلامی به فراوان یاد شده است، اما نه با لفظ انقلاب؛ بلکه با الفاظی مانند جهاد، اصلاح قسط بیان شد که بیانگر تحول و دگرگونی‌های اساسی بدست مردم را می‌رساند.

۱-۱ مفهوم‌شناسی؛ مفهوم انقلاب واژه‌ای است که از زبان عربی به فارسی راه یافته است. این معنا در اخترشناسی برای جابجایی فصلی، انقلاب بهاری و پاییزی به کار رفته است. انقلاب در لغت به معنای در آمدن از صورتی به صورت دیگر و دگرگون شدن و در اصطلاح به دگرگونی بنیادی در نظام اجتماعی و سیاسی و فرهنگی و اقتصادی در یک جامعه اطلاق می‌شود.^۱

این دگرگونی هرگاه تحت تأثیر نیروهای معمولی و متشکل جامعه برای تغییر ناگهانی در نظم اجتماعی و نهادی و سیاسی مستقر و نه صرفاً جابجایی افراد صورت گیرد، می‌گویند. انقلاب رخ داده است از این دیدگاه انقلابی هم کسی است که با نظم مستقر مخالف است و قوانین و مقررات حاکم را بر حق و مشروع نمی‌داند و در صدد در هم شکستن نظم قانونی است و در صورت لزوم می‌خواهد نظام و حقانیت جدیدی را جانشین نظام موجود بنماید.^۲ چنانچه از نظر جامعه‌شناسی نیز پدیده اجتماعی انقلاب با فرم که معمولاً به تحولات روبنایی و سطحی با حفظ نظام موجود گفته می‌شود، تفاوت دارد.

۲-۱ انقلاب در قرآن؛ با مروری بر آیات قرآن کریم می‌توان یافت که واژه انقلاب و معادل آن یعنی الثوره در قرآن مطرح نشده است با این حال بدین معنا نیست که هیچ پیوندی میان آموزه‌های قرآنی با مفهوم و حقیقت انقلاب نمی‌توان یافت در واقع اگرچه به لحاظ لغوی واژه‌ای در قرآن و معادل آن وجود ندارد.^۳ ولیکن این واژه از ریشه قلب به معنای دگرگونی گرفته شده و در باب انفعال وارد شده است.^۴ در قرآن هرچند چنین واژه‌ای نیامده ولی عبارت‌هایی می‌توان یافت که در این اصطلاح بکار رفته است و یا مفاهیم آن را بازتاب داده است. مثل واژه‌های (اصلاح- جهاد- قسط...) زیرا در گذشته به حرکت‌های مردمی در برابر قدرت سیاسی و اعمال

۱. دهخدا، لغت‌نامه، ص ۴۳۲

۲. ناظمی اردکانی، روزنامه جوان

۳. مطهری، انسان و سرنوشت، ص ۳۷۶

۴. آشوری دانش‌نامه سیاسی، ۱۳۸۷، ص ۴۷

زور انجام شده و دگرگونی‌های بنیادین از سوی مردم در حوزه‌های مختلف فکری و فرهنگی و اجتماعی و سیاسی تحقق یافته است.^۱

۱-۳ انقلاب در روایات؛ در آموزه‌های قرآنی صحیح‌ترین شکل انقلاب‌ها در عالم انقلاب اسلامی است که نمونه کاملی از حیات طیبیه را به مردم جهان عرضه کرده و پس از گذراندن فراز و نشیب‌های بسیار الگویی برای مسلمانان و آزاداندیشان جهان گردیده است. انقلاب اسلامی ایران به رهبری امام خمینی آرزوی دیرینه تمامی آزادگان مسلمان تاریخ بوده که برای آن تلاش و مجاهدت‌ها کرده‌اند. این مهم با الهام گرفتن از نهضت عاشورای حسینی به رهبری خردمندانه پیر جماران تحقق یافت و طومار رژیم ۲۵۰۰ ساله رژیم شاهنشاهی ایران را در هم پیچید. در برخی از احادیث پیش از ظهور حضرت مهدی سخن گفته شده.

امام صادق فرمود: خداوند کوفه را برای دیگر جاها و مؤمنان آن را برای مؤمنان دیگر سرزمین‌ها حجت قرار داد و شهر قم را برای سایر شهرها و مردم آن را برای همه اهالی شرق و غرب عالم از جن و انس حجت قرار داد خداوند شهر قم و مردم آن را مستضعف و ناتوان رها نکرد. بلکه آنان را توفیق داد و تأیید نمود...^۲ امام کاظم فرمودند: مردی از قم مردم را به حق فرا می‌خواند و برگرد او مردمانی فراهم می‌آیند که چونان پاره‌های آهن استوارند. طوفان‌ها آنها را به لرزه نمی‌اندازد و از جنگ خسته نمی‌شوند و بزدلی نشان نمی‌دهند به خدا توکل دارند و فرجام از آن پرهیزگاران است.^۳

یکی از شیعیان نقل می‌کند که در محضر حضرت امام صادق نشسته بودیم که این آیه را تلاوت کردند (چون از آن دو وعده، وعده نخستین در سد بندگان خویش را که جنگاورانی دلاورند بر سرتان فرستیم آنها حتی درون خانه را هم می‌کاوند و این وعده‌ای انجام‌شدنی است).^۴ عرض کردیم فدایت شویم اینان کیانند؟ سه بار فرمود به خدا قسم آنان مردمان قم

۱. ناظمی اردکانی، روزنامه جوان

۲. مجلسی، بحارالانوار، ص ۲۱۳، ح ۲۲

۳. همان، ص ۲۱۶، ح ۳۷

۴. اسری: ۵

هستند.^۱

۱-۴ انقلاب در نهج البلاغه؛ حضرت امیرالمؤمنین در تغییری زیبا مهمترین علل از بین رفتن دولت‌ها را کنار گذاشتن اصول آن مملکت را، انقلاب می‌داند ایشان می‌فرماید علت از بین رفتن دولت‌ها چهار چیز است: ۱- کنار گذاشتن اصول ۲- خودخواهی و پیروی از هوای نفس ۳- به کار گماشتن نالایق‌ها ۴- پس زدن اندیشمندان و افراد لایق.^۲ شارح غررالحکم و درالکلم استاد ارموی در روایت ۱۰۹۵۷ از همین کتاب (سوءالتدبیر) یعنی بی‌تدبیری کارگزاران نیز از دیگر ادبار و به قهقرا رفتن دولت‌ها به شمار آورده است در کلام امیرالمؤمنین چنین متصدیان و مباشرانی خائن هستند. چون به ناروا قبول مسئولیت می‌کنند و چنان مسببان و عاملانی نیز ساختارشکنان و قانون گریزانند چون با ندانم‌کاری‌ها در توزیع مسئولیت و مناصب حاتم‌بخشی می‌کنند.

۱-۵ انقلاب در جامعه؛ انقلاب بر ایند حوادث و دگرگونی‌های مختلف تاریخی یک کشورست لذا در وقوع این پدیده مجموعه تحولات و شرایط فکری فرهنگی و اجتماعی و اقتصادی سیاسی مداخله دارد در فلسفه سیاسی و علوم سیاسی - اجتماعی به انقلاب با دو دید متفاوت نگریده می‌شود. انقلاب به مفهوم سیاسی آن بیشتر به جانشینی ناگهانی و شدید گروهی که حکومت را در دست نداشته‌اند به جای گروه دیگری که قبلاً گروه سیاسی و اداره کشور را در اختیار خود داشته‌اند، گفته می‌شود.^۳

بدین ترتیب انقلاب دگرگونی بنیادی در همه زمینه‌های اجتماعی، اخلاقی، اقتصادی و حقوقی به ویژه سیاسی است. نسبت به آنچه پیش از انقلاب استوار و پابرجا بوده است و این دگرگونی‌ها همیشه با سرنگونی نظام سیاسی حاکم پیش می‌آید و کمتر با آرامش همراه بود و اغلب با کارهای خشونت‌آمیز و ویرانگری و خون‌ریزی‌ها همگام بود.^۴

۱. مجلسی، بحارالانوار، ص ۲۱۶، ح ۴۰

۲. آمدی، غررالحکم ص ۳۴۲، ح ۷۸۳۵

۳. آرنه، انقلاب، ص ۶۵

۴. ابوالحمد، مبانی سیاست، ص ۳۶۴

اسلامی و اهداف مهم انقلاب و آرمان‌های آن دور شوند این شاخص مهم بر زمین می‌ماند مردم از روحیه انقلابی‌گری خود دور شده‌اند. حاکمیت دین خدا به معنی واقعی عدالت اجتماعی حقیقی به معنای ریشه‌کنی فقر است. ریشه‌کنی جهل ریشه‌کنی استضعاف است.^۱ حضرت امیرالمؤمنین در تعبیری بسیار زیبا یکی از مهمترین علل از بین رفتن دولت‌ها را کنار گذاشتن اصول آن مملکت و آن انقلاب می‌داند و می‌فرماید علت از بین رفتن دولت‌ها چهار چیز است:

۱- کنار گذاشتن اصول ۲- خودخواهی و پیروی از هوای نفس ۳- به کار گرفتن نالایق‌ها ۴- پس زدن اندیشمندان و افراد لایق^۲ و جوب برپایی حکومت اسلامی تقریباً از ضروریات دین اسلام است. اما زمان درازی که اسلام از قصد حکومت و رهبری جامعه دور بوده و موجب شده که فهم فقهی این مسئله در پرده ابهام فرو رود. پس برای برپایی حکومت الهی و حاکمیت خداوند باید تلاش شود. سردمداران حکومت و انقلاب پایبند به مؤلفه‌های انقلابی باشند و سعی تمامی خود بر آن دارند که از مسیر منحرف نشده و در هر زمان و در هر مکانی از صفات انقلابی‌گری خارج نشوند و مراقب باشند که انقلاب به دست افراد نالایق و نااهل نیافتند.

نتیجه اینکه دشمن را بشناسیم و در برابر حرکات آنها حساسیت داشته باشیم در این صورت می‌توانیم نقشه‌های او را تشخیص دهیم و در مقابل هر زهری که او احتمالاً خواهد ریخت پادزهر فراهم کنیم و آماده باشیم.

^۱. آیت‌الله خامنه‌ای ۲۷ سالگرد امام

^۲. آمدی، غررالحکم، ص ۳۴۲، ح ۷۸۳۵

نتیجه‌گیری

این پژوهش به بررسی مؤلفه‌های انقلابی‌گری پرداخته است در منابع دینی بر اهمیت پرداختن این مؤلفه‌ها پرداخته شده زیرا شناختن و دانستن این مؤلفه‌ها برای هر فرد انقلابی لازم است. چرا که ندانستن این مؤلفه‌ها می‌تواند هر انقلابی را دچار چالش و سختی و خدای نکرده از بین رفتن انقلاب می‌شود از جمله مؤلفه‌های انقلابی‌گری ۱- دانستن صراحت و شدت عمل در برابر دشمنان ۲- داشتن تقوی الهی ۳- کسب بصیرت و آگاهی ۴- شجاعت و شجاع بودن در مقابل دشمنان اسلام ۵- استقلال‌طلبی و مستقل بودن از هر بیگانه می‌تواند هر انقلابی را در مسیر تحقق اهداف و آرمان‌های انقلاب اسلامی حفظ نماید. البته با استفاده از دانستن مؤلفه‌های انقلابی‌گری می‌تواند سره را از ناسره تشخیص بدهد. یعنی بین انقلابی و انقلابی‌نما متمایز قائل شد. نکته حائز اهمیت اینکه یک انقلابی وقتی مؤلفه‌ها را شناخت باید آن را در رفتار و افکارش پیاده کند. البته مسلم است که نهادینه کردن این مؤلفه‌ها در قدم‌های اول بسیار مشکل به نظر می‌رسد اما با استمرار آن صفت و اخلاق و در طی زمان ملکه انقلابی می‌شود. بعد از شناخت مؤلفه‌های انقلابی‌گری آسیب‌ها و آفت‌هایی که باعث تخریب انقلاب و انحراف انقلابی می‌شود را بررسی کرد زیرا آفت‌هایی مثل حسادت، کینه، طمع، مال‌انوزی و از همه مهمتر میل به اسراف و تجمل‌گرایی می‌تواند اهداف انقلاب را به چالش و قهقرا کشانده و خدای نکرده باعث از بین رفتن اصل انقلاب شود چون مهمترین دستاوردهای هر انقلابی به خصوص انقلاب اسلامی مبارزه با طاغوت و برقراری حاکمیت خداست. جمع‌بندی این بحث اینکه شناخت مؤلفه‌های انقلابی‌گری برای استحکام و استمرار هر انقلاب اسلامی لازم بلکه واجب است تا اینکه بین انقلابی‌گری و انقلابی‌نما فصل و جدایی شود.

پیشنهادهای کاربردی: بعد از شناختن مؤلفه‌های انقلابی‌گری آن را در خود تقویت کنند و در جهت استمرار آن کوشا باشد.

پیشنهادهای پژوهشی: ۱- بررسی ارکان و اصول انقلابی‌گری ۲- انتخاب کامل‌ترین شیوه انقلابی برای مبارزه با دشمنان اسلام.

فهرست منابع

* قرآن

* نهج البلاغه

- ۱- قرآن، ترجمه ابوالفضل بهرام‌پور
- ۲- شریف‌الرضی - محمد بن حسین (۱۳۷۹) «نهج البلاغه» مترجم محمد دشتی، نشر قم
- ۳- قرائتی، محسن، «تفسیر نور» (۱۳۸۳) تهران دارالکتاب الاسلامیه
- ۴- مکارم شیرازی، ناصر، «تفسیر نمونه» (۱۳۸۷) قم، انتشارات امام علی بن ابیطالب
- ۵- شاه عبدالعظیم، حسین بن احمد حسینی، «تفسیر اثنی عشر، زبان فارسی»، ناشر میقات، تاریخ نشر ۱۳۶۳
- ۶- آرنه، هانا (۱۳۶۱) «انقلاب» ترجمه عزت‌ا... فولادوند تهران، انتشارات خواندی
- ۷- آصفی - محمد مهدی (۱۳۸۵) «مبانی نظری حکومت اسلامی» ترجمه دکتر محمد سپهری تهران مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی
- ۸- آمدی، عبدالواحد ابن احمد، امام علی بن ابیطالب، «غرر الحکم فی شرح در الکلم» قم دارالکتب الاسلامیه
- ۹- افروغ، عماد (۱۳۸۶) «انقلاب اسلامی و مبانی باز تولید آن»، شرکت انتشارات سوره مهر
- ۱۰- ابوالحمد، عبدالحمید (۱۳۷۶) «مبانی سیاست»، تهران، توسط
- ۱۱- ابن اثیر - غرالدین ابوالحسن علی بن محمد، «الطبعه الاولى سه النشر» (۱۴۱۵) هـ.ق.
- ۱۲- امینی نجفی تبریزی، عبدالحسین، «الغدير» (۱۳۴۹) مترجم محمدباقر بهبودی، تهران، بنیاد بعثت، کتابخانه بزرگ اسلامی
- ۱۳- ابن خلدون، ابو زید عبدالرحمن بن محمد بن خلدون حضری متولد (۷۳۲) هـ.ق. «بحث فراز و فرود»، ترجمه محمد پروین گنابادی
- ۱۴- ابن منظور، جمال‌الدین، متوفی (۷۱۱ هـ) «لسان العرب الطبعة الثالثة» (۱۴۱۴) هـ الناشر دارالصادر بیرون
- ۱۵- آشوری، داریوش (۱۳۸۷) «دانش‌نامه سیاسی»، تهران، نشر مروارید.
- ۱۶- ایسنا، خبرگزاری، خاتمی، سیداحمد، «اختتامیه اجلاس هیئت مدیران استانی و معاونان

ستادی حوزه‌های مشهد» ۲۶ مراد، ۱۳۹۵

۱۷- بجنوردی، حسن، «القواعد الفقهیه»، محقق محمد حسین درایتی مجمع علمی و فرهنگی مجد.

۱۸- حرعاملی، علامه محمدبن حسن «وسائل الشیعه‌ای تحصیل مسائل الشریعه» ناشر مؤسسه آل البيت الاحیاء التراث، قم (۱۴۱۴ ق)

۱۹- دهخدا، علی‌اکبر، لغت‌نامه، «تاریخ نشر» (۱۳۱۰) خورشیدی

۲۰- «دشمن‌شناسی از دیدگاه امام‌خمینی» انتشارات زمزم هدایت سال ۸۴

۲۱- رضائی، محمدحسین، «دشمن‌شناسی در کلام امام خامنه‌ای، ولاد منتظر»، چاپ مرکز اسناد انقلاب اسلامی سال ۸۲

۲۲- روزنامه جوان ناظمی اردکانی، دکتر مهدی عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین.

۲۳- سایت اندیشه‌ی قم- مظاهری- آیت‌الله حسین- کاوشی نو در اخلاق اسلامی

۲۴- مهرخوان، محمد، دائره‌المعارف قرآن کریم ۱۳۸۲، مدخل استقلال قم، انتشارات دفتر تبلیغات اسلامی حوزه علمیه

۲۵- سایت دانشگاه هنر، اسفندیاری دکتر شهاب، استادیار و عضو هیأت علمی

۲۶- سایت حوزه، خبرگزاری، خدیجه گلستانی مدیر حوزه فاطمیه مهدی شهر، ۲۹ اردیبهشت ۱۴۰۰، کد خبری ۹۳۶۲۸۶

۲۷- سایت KHAMENEI.IV پایگاه اطلاع‌رسانی

۲۸- خرازی سیدمحسن (۱۴۱۵) ق الامر بالمعروف و النهی عن المنکر قم، جامعه مدرسین

۲۹- صدوق، ابوجعفر محمدبن علی (۱۳۶۴) الامالی با تحقیق حسین استاد ولی و علی‌اکبر غفاری مشهد بنیاد پژوهش‌های اسلامی

۳۰- طبرسی، ابوعلی فضل بن حسن، نگارش (۵۳۶) ق للتحقیق الطباعه و النشر و التوزیع دارالعلوم، بیروت لبنان

۳۱- مطهری، مرتضی، انسان و سرنوشت، تهران انتشارات صدرا

۳۲- مجلسی، محمدباقر، بحارالانوار لدرر اخبارالائمہ الاطهار ترجمه انتشارات اسلامی، خیابان پانزده خرداد

۳۳- مجله علمی و پژوهشی - مشرق موعود، تابستان ۹۴، شماره ۳۴

۳۴- معادی خواه، عبدالحمید، خورشید بی غروب

۳۵- کلینی، محمد یعقوب، کافی، ترجمه سیدعلی مرتضوی، ناشر دارالحدیث، قم.